
*Mirosław Sitarz**

SYNOD DIECEZJALNY W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU. ZARYS PROBLEMATYKI

Instytucja synodu diecezjalnego powstała najpierw jako praktyka podyktowana potrzebą chwili około połowy II w. w wyniku poczucia głębokiej jedności wspólnot chrześcijańskich i potrzeby konsultacji w sprawach wiary. Dopiero później przepisy kościelne – początkowo partykularne, a następnie powszechne – zaczęły regulować poszczególne kwestie związane z synodem. W życiu Kościoła partykularnego synod diecezjalny przyjmował różne funkcje, w zależności od częstotliwości, z jaką był wzywany, i od warunków kulturowych i eklesjalnych, w których działał¹. Pierwszy synod w Auxerre (Antisiodorensis) z 578 r. (?) wprowadził dwa zgromadzenia – jedno złożone ze wszystkich prezbiterów, zwane *synodus*, drugie – ze wszystkich opatów, zwane *consilium*². Zgromadzenia te nie miały oznaczonych funkcji i nie ograniczały władzy biskupa³. Uczestnikom synodu przysługiwał tylko głos doradczy. Biskup ogłaszał na nim uchwały synodu prowincji, pobierał opłaty, prowadził także procesy sądowe. Pierwszą ustawę

* Ks. Dr hab. Mirosław Sitarz, prof. KUL, Kierownik Katedry Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, e-mail: mpsitarz@kul.lublin.pl

¹ W polskiej literaturze kanonistycznej monograficzne opracowanie instytucji synodu diecezjalnego opublikował W. Wójcik, *Ze studiów nad synodami polskimi*, Lublin 1982; zob. także: J. Dudziak, *Synod diecezjalny, jego struktura i rola w Kościele partykularnym (Refleksja kanonistyczno-pastoralna)*, „Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne” 16 (1984), s. 47-80; E. Szafrowski, *Instytucja synodu diecezjalnego przed Soborem Watykańskim II*, „Prawo Kanoniczne” 31 (1988), nr 3-4, s. 21-33; T. Rozkrut, *Synod diecezjalny w Kościele*, Tarnów 2002.

² T. Rozkrut, *La natura teologico-giuridica del sinodo diocesano*, Roma 1996, s. 23-24.

³ E. Rittner, *Prawo kościelne katolickie*, Lwów 1878, s. 235.

powszechną o synodach diecezjalnych wydał Sobór Laterański IV w 1215 r.⁴ Od XIII w. spotyka się statuty synodów diecezjalnych. Sobór Trydencki utrzymał nakaz corocznego zwoływania synodu diecezjalnego, w którym powinni uczestniczyć także zakonnicy wyjęci spod władzy biskupiej⁵. Największy rozkwit działalności synodalnej przypadł na pontyfikaty Grzegorza XIII (1572-1585) i Sykstusa V (1585-1590)⁶. Synody służyły wprowadzeniu w życie reformy trydenckiej, ale ich postanowienia nie miały mocy władzy ustawodawczej, gdyż taka przysługiwała w diecezji jedynie biskupowi⁷. Nakaz o corocznym odprawianiu synodu został w następnych latach uchylony na mocy przeciwnego prawa zwyczajowego, a o częstotliwości jego zwoływania decydować miały wewnętrzne potrzeby diecezji⁸. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. w kan. 356-362 szczegółowo uregulował kwestię synodów diecezjalnych⁹. Sobór Watykański II nie przedstawił konkretnych wytycznych dotyczących synodu, wyraził tylko życzenie,

⁴ W konstytucji 6 dotyczącej synodu prowincjalnego Sobór ten nakazał, aby jego postanowienia oraz ustalenia podjęte na synodach prowincjalnych ogłaszane były na synodach biskupich, które mają się odbywać co roku, w każdej diecezji, zob. Concilium Lateranense IV, *Const. VI. De conciliis provincialis*, w: *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, ed. J. D. Mansi, t. XXII, Venetiis 1778, col. 238; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne*, oprac. A. Baron, H. Pietras, t. II, Kraków 2002, s. 239. Szerzej zob. W. Wójcik, *Udział kapłanów w zarządzaniu Kościołem, „Ateneum Kapłańskie”* 69 (1966), s. 209-222.

⁵ Concilium Tridentinum, *Sessio XXIV. Decretum de reformatione*, c. II, w: *Canones et decreta Sacrosancti Oecumenici et Generalis Concilii Tridentini*, Mediolani 1564, p. 41; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst łaciński i polski (1511-1870). Lateran V, Trydent, Watykan I*, oprac. A. Baron, H. Pietras, t. IV, Kraków 2005, s. 737.

⁶ Szczegółowe opracowania dotyczące historii instytucji synodu diecezjalnego, zob. Benedictus PP. XIV, *De Synodo Dioecessana*, Libros tredecim, Prati 1844; G. Phillips, *Die Diöcesansynode*, Freiburg im Breisgau 1849.

⁷ Takie stanowisko przedstawił papież Pius VI w bulli *Auctorem fidei* z 1794 r., potępiając tym samym zdanie zgromadzenia biskupów w Pistoji, zob. Pius PP. VI, *Bulla Auctorem fidei* (28.08.1794), w: *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, cuius Ioannes Dominicus Mansi et post ipsius mortem Florentinus et venetus editores, ab anno 1758 ad annum 1798 priores triginta unum tomos ediderunt nunc autem continuata et Deo favente absoluta, ed. I. B. Martin, L. Petit, t. XXXVIII, Parisiis 1907, col. 1261-1281, nr V (col. 1265).

⁸ W. Góralski, *Synod diecezjalny*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 826.

⁹ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars. II, p. 1-593 [dalej skrót: KPK/17].

„by czcigodne instytucje soborów i synodów odżyły z nową mocą, aby tym lepiej i skuteczniej można się było przyczynić do wzrostu wiary i zachowania dyscypliny w różnych Kościołach zależnie do okoliczności czasu”¹⁰. Stolica Apostolska realizując postulaty Soboru, na instytucję synodu diecezjalnego zwróciła uwagę w następujących dokumentach: w 1971 r. *Directorium generale de cura animarum ad usum dioecesium antistitum*¹¹ i w 1973 r. dyrektorium *Ecclesiae Imago*¹².

Prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. synodowi diecezjalnemu poświęcił kan. 460-468¹³. Kongregacja ds. Biskupów i Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów, wykorzystując doświadczenia synodalne Kościołów partykularnych po wejściu w życie KPK/83, ogłosiły w 1997 r. instrukcję *De synodis dioecesanis agendis*¹⁴. Natomiast Kongregacja ds. Biskupów wydała w 2004 r. dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores*¹⁵. Na podstawie powyższych dokumentów należy interpretować przepisy kodeksowe.

¹⁰ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de pastorali episcoporum munere in *Ecclesia Christus Dominus* (28.10.1965), AAS 58 (1966), p. 673-696; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski, nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 236-258, nr 36.

¹¹ Sacra Congregatio pro Episcopis, *Directorium generale de cura animarum ad usum dioecesium antistitum. Exemplum – sub secreto*, Typis Polyglottis Vaticanis 1971.

¹² Teżne, *Directorium Ecclesiae Imago de pastorali ministerio Episcoporum* (22.02.1973), Typis Polyglottis Vaticanis 1973 [dalej skrót: EI]; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 403-516.

¹³ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, p. 1-317. *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984 [dalej skrót: KPK/83].

¹⁴ Congregatio pro Episcopis, Congregatio pro Gentium Evangelizatione, *Instructio de synodis dioecesanis agendis* (19.03.1997), AAS 89 (1997), p. 706-727 [dalej skrót: DSDA]; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, 2, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz i in., Lublin 2013, s. 516-557. Zob. T. Rozkrut, *Nowa instrukcja o synodach diecezjalnych*, „Prawo Kanoniczne” 42 (1999), nr 1-2, s. 145-156.

¹⁵ Congregazione per i Vescovi, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores* (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana 2004 [dalej skrót: AS]; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, s. 517-711.

1. DEFINICJA SYNODU

Prawodawca w kan. 460. podał definicję synodu diecezjalnego, która określa ogólnie uczestników i zadania synodu. Jej treść pochodzi z KPK/17 (kan. 356) i dyktorium *Ecclesiae imago*. „Synod diecezjalny, zwoływany i kierowany przez biskupa, na który wzywa się duchownych, zakonników i świeckich, zgodnie z przepisami prawa, jest zgromadzeniem (zebraniem), na którym biskup – korzystając z pomocy biegłych w zakresie wiedzy teologicznej, pasterskiej i prawniczej, jak również wysłuchując zdania różnych zespołów (grup) wspólnoty diecezjalnej – wypełnia w sposób uroczysty urząd i posługę pasterzowania powierzoną sobie owczarnią, dostosowując do lokalnych warunków przepisy i normy Kościoła powszechnego, wytyczając drogę i sposoby pracy apostołskiej w diecezji, rozwiązując trudności związane z apostołstwem i zarządzaniem, pobudzając dzieła i poczynania o charakterze ogólnym, korygując błędy w zakresie doktryny i obyczajów, jeśli takie ujawniają się w diecezji. Synod daje również okazję do sprawowania świętych czynności, które najbardziej przyczyniają się do spotęgowania wiary, pobożności i gorliwości apostołskiej lub nowego zapoczątkowania w całej diecezji” (EI 163). Kongregacja ds. Biskupów w 2004 r. stwierdziła: „Synod diecezjalny jest zebraniem lub zgromadzeniem doradczym zwoływanym i kierowanym przez biskupa, w którym uczestniczą, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, kapłani oraz inni wierni Kościoła partykularnego, świadczący pomoc biskupowi w jego zadaniu kierowania wspólnotą diecezjalną” (AS 168).

Definicja ta zmienia dotychczasowy model synodu diecezjalnego. Nowością jest uczestnictwo w synodzie także wiernych świeckich. Dzięki temu zasada reprezentatywności została rozszerzona na cały Lud Boży w diecezji¹⁶, a synod stał się instrumentem jedności

¹⁶ E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 2, Warszawa 1985, s. 147; szerzej zob. tenże, *Nowy model synodu diecezjalnego – synod pastoralny*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 59 (1983), s. 137-144.

i komunii Kościołów diecezjalnych, „w których istnieje i z których składa się jeden i jedyny Kościół katolicki”¹⁷.

2. CEL SYNODU

Celem synodu diecezjalnego jest świadczenie pomocy biskupowi dla dobra całej diecezji i wspieranie go w sprawowaniu jego urzędu (kan. 460; DSDA I.1]. Zadaniem synodu jest przede wszystkim adaptacja prawa powszechnego do warunków Kościołów partykularnych (diecezji) i jego konkretyzacja, a także rozwijanie duszpasterstwa, inicjowanie nowych działań, udzielanie wskazówek oraz usuwanie ujemnych objawów w życiu kościelnym (AS 169)¹⁸. Synod diecezjalny nie może zajmować się problemami dotyczącymi Kościoła powszechnego ani ingerować w sprawy zastrzeżone biskupowi. Realizując te zadania, synod powinien zaangażować całą wspólnotę wiernych diecezji i dążyć do odnowy życia religijno-moralnego.

Synod ten ma charakter nie tylko prawny, ale i pastoralny; jawi się jako akcja duszpasterska, której podmiotem i przedmiotem jest cała wspólnota diecezjalna. Konsekwencją takiego rozumienia synodu jest nowy sposób jego przygotowania, składu osobowego, treści uchwał, czasu trwania i realizacji postanowień¹⁹.

3. ZWOŁANIE SYNODU DIECEZJALNEGO

Ustawodawca rezygnuje z ustalonej w KPK/17 (kan. 365 § 1) zasady odbywania synodu przynajmniej co 10 lat, pozostawiając potrzebę zwołania synodu ocenie biskupa diecezjalnego. W instrukcji o synodzie diecezjalnym postanowił, aby biskup – zwołując synod – uwzględnił różne okoliczności: potrzebę zgodności w działalności

¹⁷ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen Gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), p. 5-67 [dalej skrót: LG]; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje*, s. 104-166, nr 23.

¹⁸ M. Sitarz, *Organy kolegialne w Kościele partykularnym*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 118.

¹⁹ J. Dyduch, *Synod diecezjalny – narzędziem odnowy Kościoła partykularnego*, „Prawo Kanoniczne” 40 (1997), nr 3-4, s. 23-36; W. Góralski, *Instytucja synodu diecezjalnego w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, „Prawo Kanoniczne” 31 (1988), nr 3-4, s. 35-44.

duszpasterskiej; potrzebę lokalnej aplikacji norm i wskazań Stolicy Apostolskiej; trudności zaistniałe w diecezji, które wymagają rozwiązania; potrzebę bardziej aktywnego działania wspólnoty kościelnej (DSDA III.A.1). Podejmując decyzję o zwołaniu synodu, biskup powinien wysłuchać opinii rady kapłańskiej działającej kolegialnie; jej zdanie – nawet wyrażone jednomyślnie – nie jest jednak dla niego wiążące (kan. 127 § 2)²⁰. Dla oceny sytuacji w diecezji biskup może także skonsultować się z diecezjalną radą duszpasterską (kan. 511), jednak prawodawca nie obliuguje go do tego (AS 173).

Zwykle biskup diecezjalny jest pasterzem jednego Kościoła partykularnego. W sytuacji nietypowej, gdy biskupowi diecezjalnemu dodatkowo na stałe powierzono troskę o kilka diecezji albo, gdy jest biskupem własnym jednej diecezji, drugą zaś kieruje jako administrator, prawodawca zezwala na odbycie jednego tylko – wspólnego dla wszystkich powierzonych mu diecezji – synodu (kan. 460 § 3)²¹. Przepis ten, niezmieniony w stosunku do KPK/17 (kan. 356 § 2), ma na celu ujednolicenie prawodawstwa partykularnego.

Synod diecezjalny może zwołać tylko biskup diecezjalny i ci, którzy są z nim zrównani w prawie (kan. 381, w zw. z kan. 368). Takiego prawa nie posiada tymczasowy rządca diecezji sprawujący władzę w sytuacjach nadzwyczajnych *sede impedita* (kan. 416)²² i *sede vacante* (kan. 412)²³, w jakich można znaleźć się stolica biskupia, oraz biskup koadiutor, biskup pomocniczy czy administrator diecezji. Tym samym zostało zniesione uprawnienie dla wikariusza generalnego *de speciali mandato*, jakie przewidywał KPK/17. Prawodawca w ten sposób zapobiega ewentualnym trudnościom, które mogłyby stanąć przed nowym biskupem.

²⁰ M. Sitarz, *Competences of Collegial Organs in a Particular Church in the Exercise of Executive Power According to the Code of Canon Law of 1983*, Lublin 2013, s. 64.

²¹ Inaczej sądzi W. Wójcik, *Synod diecezjalny w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 29 (1986), nr 1-2, s. 125.

²² A. Romanko, M. Sitarz, *Sede impedita*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. XVII, Lublin 2012, kol. 1331-1333.

²³ Tenże, *Sede vacante*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. XVII, Lublin 2012, kol. 1333-1334.

4. PRZEWODNICZENIE

Synodowi diecezjalnemu przewodniczy biskup diecezjalny²⁴, jednak na poszczególnych sesjach może go zastąpić wikariusz generalny lub wikariusz biskupi. W tym celu biskup powinien wystawić wikariuszowi delegację specjalną – odrębną na każdą sesję synodalną. Przewodawca nie ustalił ilości sesji, którym może przewodniczyć osoba delegowana (AS 176).

5. PRZYGOTOWANIE SYNODU

Kwestie, które stanowią przedmiot obrad synodu, proponowane i wstępnie opracowywane są w czasie poprzedzającym synod. Instrukcja *Ecclesiae imago* zwraca uwagę na duże znaczenie okresu przygotowawczego: „Żeby synod prawidłowo był zorganizowany i rzeczywiście przyczynił się do rozwoju wspólnoty, musi być dokładnie przygotowany, zarówno przez odpowiednie ułożenie jego treści, jak i przez mobilizowanie opinii publicznej oraz świadomości wiernych, co się osiąga przez odpowiednie rozpowszechnienie wiadomości dotyczących Synodu” (EI 164).

W przygotowaniu synodu biskup może skorzystać z pomocy organów doradczych, jakimi są: rada kapłańska (kan. 495), kolegium konsultorów (kan. 502), diecezjalna rada duszpasterska (kan. 511) i diecezjalna rada ekonomiczna (kan. 492)²⁵. Dla koordynowania i prowadzenia przygotowań synodu biskup diecezjalny – zgodnie z zaleceniem zawartym w instrukcji *De synodis dioecesanis agendis* – powinien ustanowić jedną komisję przygotowawczą, w skład której powinni wejść: kapłani, zakonnicy oraz wierni świeccy odznaczający się roztropnością duszpasterską i kompetencją zawodową, sprawujący ważne posługi wśród Ludu Bożego i posiadający rozmaite charyzmaty. Wśród nich powinny się znaleźć osoby biegłe w prawie kanonicznym i świętej liturgii (DSDA III.B.1). Ponadto *Stolica Apostolska* w instruk-

²⁴ J. I. Arrieta, *Komentarz do kan. 460-468*, w: *Codigo de Derecho Canonico*, red. P. Lombardia, J. I. Arrieta, Pamplona 1992, s. 328.

²⁵ Szerzej na temat tych organów zob. M. Sitarz, *Organy kolegialne w Kościele partykularnym*, w: *25-lecie promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Obowiązki i stosowanie w Polsce*, red. J. Krukowski, Z. Tracz, Łódź 2009, s. 121-184.

cji zezwoliła biskupowi na ustanowienie sekretariatu synodu kierowanego przez osobę z komisji przygotowawczej, a także urzędu mającego na celu przekazywanie informacji mediom. Komisja przygotowawcza ma wraz z biskupem opracować regulamin synodu, który powinien zawierać: 1) skład osobowy synodu uzupełniający normy kodeksowe (liczbę przedstawicieli wiernych świeckich i zakonnych oraz przełożonych instytutów życia konsekrowanego); 2) zasady wyboru członków synodu; 3) zasady ukonstytuowania struktur synodalnych i powoływania osób koniecznych do sprawnego przeprowadzenia synodu (np.: prezydium, moderatorów, sekretarzy i innych członków różnych komisji); 4) zasady regulujące udział i sposób postępowania w czasie sesji synodalnych, sposób wypowiedzi (ustne czy pisemne), sposób głosowania (DSDA III.B.2).

Przed rozpoczęciem synodu biskup z pomocą komisji przygotowawczej ma przedstawić diecezjanom potrzeby i inicjatywy apostołskie, które będą przedmiotem obrad. Wierni świeccy podczas ogólnodiecezjalnej konsultacji przedsynodalnej mogą zgłaszać swoje postulaty, potrzeby i życzenia (por. kan. 212; DSDAIII.C.2). Na podstawie takiej konsultacji należy przygotować dokumenty robocze synodu²⁶, które mogą mieć charakter prawny lub duszpasterski, mogą dotyczyć ogółu aktualnych problemów diecezji albo też jednego tematu synodalnego. Biskup decyduje o kierunku i charakterze prac synodu. Teksty robocze synodu należy przesłać jego uczestnikom, aby mogli je dokładnie przeanalizować przed obradami.

W czasie obrad prawodawca kodeksowy gwarantuje członkom synodu możliwość wyrażenia opinii na dany temat. Dlatego nie można zamykać sesji, dopóki wszyscy chętni do zabrania głosu, zgodnie z regulaminem, nie przedstawią swojego zdania.

Zgodnie z instrukcją *De synodis dioecesanis agendis* przygotowanie synodu powinno rozpocząć się modlitwą. Na modlitwie w intencji synodu powinni trwać zarówno duchowni, jak i świeccy. Zobowiązane są do niej także zgromadzenia zakonne prowadzące działalność na terenie diecezji, a zwłaszcza klasztory kontemplacyjne (DSDA III.C.1; AS

²⁶ Mogą one przybrać formę *instrumentum laboris*, właściwego dla Synodu Biskupów, zob. np. II Synod Diecezji Siedleckiej. *Żyjąc mocą chrztu. Instrumentum laboris*, Siedlce 2012.

174). Synod diecezjalny nie jest tylko organem o charakterze prawnym, a jego poszczególne sesje nie ograniczają się tylko do obradowania na tematy, dla których został zwołany. Choć prawodawca nie wyposażył synodu diecezjalnego w kompetencje liturgiczne, to dokumenty Kościoła podkreślają wagę celebracji Mszy św. na rozpoczęcie, w trakcie i na zakończenie synodu (EI 165). Czynności liturgiczne mają więc towarzyszyć synodowi przez cały czas jego trwania. Sprawiają one, że celebrowane są duchowe wydarzenia Kościoła²⁷. Uroczysta Msza św. na rozpoczęcie i zakończenie synodu powinna być sprawowana w kościele katedralnym, który jest widzialnym obrazem Kościoła Chrystusowego²⁸, pod przewodnictwem biskupa i z pełnym uczestnictwem w niej wiernych²⁹ Kościoła partykularnego, dla którego synod został zwołany. Ponadto Kongregacja ds. Biskupów postanowiła: „Kościelny charakter zgromadzenia synodalnego ukazują przede wszystkim celebracje liturgiczne, które stanowią jego najbardziej widzialną istotę. Jest pożyteczne, aby zarówno uroczyste liturgie eucharystyczne otwierające i zamykające Synod, jak również codzienne celebracje były otwarte dla wszystkich wiernych” (AS 175). T. Rozkrut, szczególnie analizując tę kwestię, słusznie stwierdził, że Eucharystia pozostaje jedynym momentem synodu diecezjalnego, który przedstawia się jako *fons et culmen* całego przebiegu prac synodalnych, specjalnie w jego momentach centralnych. Celebracja eucharystyczna zatem, tak jak pozostaje sercem życia Kościoła, tak samo pozostaje nim na synodzie diecezjalnym³⁰.

²⁷ I. Fürer, *De synodo dioeclesana*, „Periodica” 62 (1973), fasc. 1-2, s. 128; szerzej zob. T. Rozkrut, *Synod diecezjalny – aspekt liturgiczny zgromadzenia Kościoła partykularnego*, w: *Ku liturgii nadziei. Księdzu dr. Bolesławowi Margańskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, red. R. Biel, Tarnów 2005, s. 437-447.

²⁸ Zob. Paulus PP. VI, *Constitutio apostolica Iubilaeum extraordinarium in singulis catholici Orbis dioeclesibus ab ineunte mense Ianuario ad exeuntem mensem Maium anni MDCCCLXVI celebrandum indicitur et promulgatur Mirificus eventus* (7.12.1965), AAS 57 (1965), p. 949.

²⁹ *Caeremoniale Episcoporum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli PP. VI promulgatum*, editio typica, reimpressio emendata, LEV 2008, nr 1170-1175; tekst polski: *Ceremoniał liturgicznej postugi biskupów odnowiony zgodnie z postanowieniem Świętego Soboru Watykańskiego II wydany z upoważnienia papieża Jana Pawła II dostosowany do zwyczajów diecezji polskich*, wydanie wzorcowe, Katowice 2013, nr 1186-1191.

³⁰ Rozkrut, *Synod diecezjalny w Kościele*, s. 123.

Z modlitwą liturgiczną związana jest także katecheza. Synod daje biskupowi i prezbiterom wspierać możliwość do nauczania całego depozytu wiary, a zwłaszcza okazję do przejrzystej katechezy o Tajemnicy Kościoła oraz o udziale wszystkich wiernych w jego posłannictwie. W tym celu duszpasterze powinni otrzymać z kurii diecezjalnej konkretne wskazania³¹, aby zapoznać wiernych z istotą i celem synodu oraz przedłożonymi tematami (DSDA III.C.1). Katecheza służy szeroko rozumianej formacji wiernych, ponieważ synod nie tylko informuje oraz kodyfikuje, ale przede wszystkim formuje (AS 172, 174). Dlatego też prace przygotowawcze synodu powinny być wyrazem eklezjalnej *communio* (DSDA III.C), aby tematy przedłożone przez biskupa zgromadzeniu plenarnemu zostały przyjęte przez synod, a po zatwierdzeniu przez biskupa wierni mogli ochoczo stosować się do tego, „co postanawiają wyświęceni pasterze reprezentujący Chrystusa oraz jako nauczyciele i kierownicy w Kościele” (LG 37).

6. SKŁAD SYNODU

Uczestnicy synodu powinni reprezentować cały Kościół partykularny³². Biskup powinien „zadbać o to, aby skład członków Synodu był odzwierciedleniem różnorodności powołań, zaangażowania apostołskiego, przekroju społecznego i geograficznego charakterystycznego dla diecezji, zastrzegając jednak kluczowe funkcje dla duchownych, zgodnie z ich zadaniami we wspólnocie kościelnej. Wkład członków Synodu będzie o tyle cenniejszy, o ile odznaczają się oni prawością życia, roztropnością duszpasterską, gorliwością apostołską, kompetencją i autorytetem” (AS 170).

Prawodawca podzielił uczestników synodu na trzy kategorie: obligatoryjni, fakultatywni i obserwatorzy³³.

³¹ Zob. R. Karwacki, *O zasadach przeprowadzania Synodu Diecezjalnego według instrukcji De Synodis Dioecesis agendis*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 97 (1997), nr, 12, s. 32.

³² Rozkret, *Synod diecezjalny w Kościele*, s. 81.

³³ J. Dudziak, *Synod diecezjalny (Organizacja i zadania)*, w: *Struktury kolegialne w Kościele partykularnym. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Wydział Nauk Prawnych TN KUL i Wyższe Seminarium Duchowne w Tarnowie, Tarnów 17-18 września 2002*, red. J. Krukowski, T. Rozkret, Tarnów 2004, s. 44.

Do uczestnictwa w synodzie z nakazu prawa powszechnego zobowiązanych jest więcej osób niż nakazywał to kan. 358 § 1 KPK/17. Ustawodawca dodał: biskupa koadiutora, biskupów pomocniczych, wikariuszy biskupich, wikariusza sądowego, członków rady kapłańskiej, osoby wybrane przez radę duszpasterską (świeckich i członków instytutów życia konsekrowanego), jeśli taka istnieje w diecezji, lub wybrane w sposób określony przez biskupa diecezjalnego. Obowiązek uczestniczenia w synodzie mają także: kanonicy kościoła katedralnego, rektor wyższego seminarium duchownego, dziekani, przynajmniej jeden prezbiter z każdego dekanatu wybrany przez kapłanów pracujących duszpastersko w dekanacie oraz niektórzy przełożeni instytutów i stowarzyszeń życia apostołskiego, wybrani w liczbie i w sposób określony przez biskupa diecezjalnego (kan. 463 § 1).

KPK/83, realizując postulaty *Vaticanum II* dotyczące zaktywizowania laikatu (zob. LG 33³⁴), wprowadził obowiązek uczestniczenia w synodzie diecezjalnym katolików świeckich, którzy dotychczas mogli brać udział w sesjach synodu tylko za specjalnym zezwoleniem Stolicy Apostolskiej³⁵. W instrukcji *De synodis dioecesanis agendis* został określony sposób doboru wiernych świeckich. Ich liczbę wyznacza biskup. Jeśli w diecezji istnieje diecezjalna rada duszpasterska, świeccy uczestnicy synodu mają być wybierani spośród jej członków³⁶, zgodnie z procedurą wskazaną przez biskupa. W sytuacji braku tejże rady biskup powinien określić nie tylko liczbę uczestników świeckich, ale i sposób ich wyboru. Taka sama zasada obowiązuje przy wzywaniu na synod członków instytutów życia konsekrowanego (DSDA II.3).

Drugą grupę stanowią uczestnicy fakultatywni (ale pełnoprawni): inni duchowni, zakonnicy i świeccy. Prawodawca w instrukcji dodał, że biskup powinien wybrać osoby reprezentujące różne powołania

³⁴ Por. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem* (18.11.1965), AAS 58 (1966), p. 837-864; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje*, s. 377-401, nr 24.

³⁵ Wójcik, *Ze studiów nad synodami polskimi*, s. 205-206.

³⁶ W ten sposób, tzn. w związku z synodem diecezjalnym, rada duszpasterska realizuje przyznaną jej przez prawodawcę kompetencje kreacyjne, ponieważ spośród swoich członków wybiera przedstawicieli na synod (kan. 463 § 1, 5°).

kościelne i inicjatywy apostołskie³⁷, biorąc pod uwagę ich zaangażowanie, wiedzę, doświadczenie i kompetencje; zaleca też wezwać przedstawicieli stałych diakonów (DSDA II.4)³⁸.

Trzecią kategorię uczestników synodu stanowią obserwatorzy – biskup może zaprosić przedstawicieli Kościołów i wspólnot kościelnych, które nie są w pełnej łączności z Kościołem katolickim. Przepis ten ma na celu umocnienie działalności ekumenicznej oraz ukazanie braterstwa rodziny ludzkiej (kan. 463 § 3).

Prawodawca kodeksowy nie odniósł się do kwestii ekspertów, których biskup może dowolnie powołać do uczestniczenia w sesjach synodu, ale bez prawa do głosowania³⁹. Natomiast Kongregacja ds. Biskupów, odnośnie do ekspertów stanowi: „przy pomocy grup ekspertów lub już wybranych członków synodalnych biskup określi różne kwestie do podjęcia i omówienia na synodzie” (AS 174).

Jeśli osoba wezwana do uczestniczenia w synodzie nie może przybyć z powodu poważnej przyczyny, ma obowiązek powiadomić o tym biskupa; nie może jednak być zastąpiona przez pełnomocnika (kan. 464). Treść tego kanonu, zasadniczo pozostała niezmienną w stosunku do przepisu KPK/17 (kan. 359 § 1-2); ustawodawca pominął jedynie kwestię sankcji, jakie biskup mógł zastosować wobec osób, które lekcewały ten obowiązek⁴⁰.

³⁷ Por. *Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus, Notae directivae pro mutuis relationibus inter episcopos et religiosos in Ecclesia Mutuae relationes* (14.05.1978), AAS 70 (1978), p. 473-506; tekst polski w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła. Od Vaticanum II do Ripartire a Christo*, oprac. B. Hylla, Kraków 2003, s. 157-188, nr 55-57.

³⁸ Zob. także: *Congregatio de Institutione Catholica, Congregatio pro Clericis, Ratio fundamentalis institutionis diaconorum permanentium. Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium* (22.02.1998), Libreria Editrice Vaticana 1998, p. 73-140; tekst polski w: *Kongregacja Edukacji Katolickiej, Kongregacja ds. Duchowieństwa, Wytoczne dotyczące formacji diakonów stałych. Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych*, Watykan 1998, nr 42.

³⁹ M. Sitarz, *Synod diecezjalny*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 340.

⁴⁰ Nakaz osobistego uczestniczenia w synodzie został obwarowany sankcjami w prawodawstwie powszechnym po raz pierwszy na Soborze Trydenckim, zob. *Concilium Tridentinum, Sessio XXIV. Decretum de reformatione*, c. II, p. 41; tekst polski: s. 739.

7. KOMPETENCJE BISKUPA DOTYCZĄCE SYNODU

Zgodnie z kan. 381 § 1 „biskupowi diecezjalnemu w powierzonych mu diecezji przysługuje wszelka władza zwyczajna, własna i bezpośrednia, jaka jest wymagana do sprawowania jego pasterskiego urzędu, z wyłączeniem tych spraw, które na mocy prawa lub dekretu Papieża, są zarezerwowane najwyższej lub innej władzy kościelnej”. Prawodawca kodeksowy stanowi także: „obowiązkiem biskupa diecezjalnego jest rządzić powierzonym mu Kościołem partykularnym; z władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, zgodnie z przepisami prawa” (kan. 391 § 1). Władzę ustawodawczą wykonuje sam biskup. W tej płaszczyźnie nie może go zastąpić inny podmiot władzy funkcjonujący w diecezji (kan. 391 § 2). Uroczystym sposobem sprawowania przez biskupa władzy ustawodawczej jest synod diecezjalny. Jednak synod jest instytucją prawa kościelnego, a władza biskupia pochodzi z ustanowienia Bożego. Dlatego jedynym ustawodawcą na synodzie jest biskup diecezjalny, a inni członkowie posiadają tylko głos doradczy⁴¹. Głos doradczy to życzliwa i kompetentna rada, poprzedzona dokładną i wszechstronną oceną sytuacji (kan. 127 § 3), która ma duży wpływ na ostateczny kształt postanowień synodalnych. Jeśli zachodzi potrzeba przeprowadzenia głosowania nad propozycjami czy sentencjami, jego wynik (zwłaszcza jednomyślny) stanowi bardzo ważną wskazówkę dla ustawodawcy⁴². Mimo, że głosowanie nie jest wiążące dla biskupa, nie powinien on bez poważnej przyczyny odstępować od kolegalnej decyzji uczestników synodu.

Postanowienia synodalne, sformułowane precyzyjnie i fachowo, mogą być podpisane i promulgowane tylko przez samego biskupa (kan. 466).

⁴¹ J. I. Arrieta, *Synod diecezjalny*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*, red. P. Majer, edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, Kraków 2011, s. 407.

⁴² Por. Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica post-synodalis de episcopo ministro Evangelii Iesu Christi pro mundi spe Pastores gregis* (16.10.2003), AAS 96 (2004), p. 825-924; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, s. 310-400, nr 44; zob. także: AS 161 i 166.

Prawodawca kodeksowy nakłada na biskupa obowiązek przesłania statutów synodalnych do wiadomości metropolity i konferencji biskupów danego terytorium (kan. 467). Norma ta ma na celu nie tylko poinformowanie o tym, co dzieje się w poszczególnych diecezjach, ale także pogłębienie współpracy na płaszczyźnie synodalnej między biskupami tej samej metropolii i całego kraju⁴³. Dodatkowo biskup zobowiązany jest do przesłania, za pośrednictwem legata papieskiego, „Księgi Synodalnej do zainteresowanych dykasterii Stolicy Apostolskiej, szczególnie do Kongregacji ds. Biskupów oraz do Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów” (DSDA V.5; AS 175), aby poinformować Stolicę Apostolską, która nie wydaje *recognitio*, jak to ma miejsce przy promulgowaniu statutów synodów plenarnych (por. kan. 446), a jedynie przyjmuje do wiadomości.

8. ZAWIESZENIE I ROZWIĄZANIE SYNODU

Biskup diecezjalny może ze względu na ważne przyczyny, po zasięgnięciu opinii rady kapłańskiej, zawiesić lub rozwiązać synod zgodnie ze swoim roztropnym osądem (kan. 468 § 1). Wśród poważnych przeszkód prawodawca przykładowo wymienił: głoszenie poglądów sprzecznych z nauką Kościoła albo okoliczności natury społecznej lub politycznej, mające duży wpływ na przebieg obrad synodalnych (DSDA IV.7; AS 172, por. AS 176). Są to więc okoliczności, z jednej strony o charakterze wewnętrznym, a z drugiej – zewnętrznym⁴⁴.

W sytuacji *sede vacante* (kan. 412) i *sede impedita* (kan. 416) synod zostaje zawieszony mocą samego prawa (kan. 468 § 2)⁴⁵. Decyzja o kontynuacji lub rozwiązaniu synodu należy wyłącznie do biskupa diecezjalnego: nowego w sytuacji *sede vacante* lub – po ustaniu sytuacji *sede impedita* – tego, który zwołał synod. Norma ta jest zgodna

⁴³ Por. E. Corecco, *Ius universale – Ius particulare*, w: Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, *Ius in vita et in missione Ecclesiae. Acta Symposii Internationalis Iuris Canonici occurrente X anniversario promulgationis Codicis Iuris Canonici, Diebus 19-24 aprilis 1993 in Civitate Vaticana celebrati*, Libreria Editrice Vaticana 1994, s. 553-574.

⁴⁴ Dudziak, *Synod diecezjalny (Organizacja i zadania)*, s. 52-53.

⁴⁵ P. Pinto, *Commento al Codice di Diritto Canonico*, Roma 1985, s. 273.

z zasadą *sede vacante nihil innovetur*, zabraniającą podejmowania jakichkolwiek czynności, które mogłyby przynieść szkodę diecezji lub prawom biskupa (kan. 428).

PODSUMOWANIE

Reasumując powyższą analizę należy stwierdzić:

- 1) ukształtowana przez wieki instytucja synodu diecezjalnego jest nadal uroczystym aktem sprawowania przez biskupa diecezjalnego władzy ustawodawczej;
- 2) biskup diecezjalny jest kompetentny w zakresie zwołania synodu, określenia jego problematyki, przewodniczenia, zawieszenia i rozwiązania;
- 3) prawne regulacje powierzone przez KPK/83 władzy ustawodawczej biskupa diecezjalnego zostały przypomniane w dodatku do instrukcji *De synodis dioecesanis agendis* z 1997 r. i w dyrektorium *Apostolorum Successores* z 2004 r.;
- 4) jedynym prawodawcą na synodzie jest biskup diecezjalny;
- 5) synod, oprócz kompetencji konsultacyjnych w zakresie wyrażania opinii, posiada także kompetencje reprezentacyjne i liturgiczne;
- 6) biskup po zakończeniu synodu zobowiązany jest do przesłania dekretów i deklaracji metropolicie i konferencji biskupów oraz Księgi Synodalnej, za pośrednictwem legata papieskiego, do Stolicy Apostolskiej.

DIOCESAN SYNOD IN THE CODE OF CANON LAW OF 1983. SELECTED ISSUES

Summary

The article discusses the problem of the diocesan synod in the Code of Canon Law of 1983 and the documents that were issued after the promulgation of the Code: Instruction *De synodis dioecesanis*

agendis and Directory for the Pastoral Ministry of Bishops *Apostolorum Successores*.

The Author begins with the definition and aims of the diocesan synod. The diocesan synod is a group of selected priests and other Christian faithful of a particular Church. The synod offers assistance to the diocesan bishop for the good of the entire diocesan community.

The diocesan bishop convokes and presides over the diocesan synod. He also suspends and dissolves it. The diocesan bishop is a sole legislator at the diocesan synod. He is to communicate the texts of the synodal declarations and decrees to the metropolitan and to the conference of bishops. The diocesan bishop transmits a copy of the synodal documentation – through legate of the Roman Pontiff – to the Holy See.

The Author pays attention to the fact that the diocesan synod possesses not only consultative competences but also representative and liturgical ones.

Translated by Agnieszka Romanko

Słowa kluczowe: biskup diecezjalny, deklaracje i dekryty synodalne, Kościół partykularny, kompetencje konsultacyjne, kompetencje reprezentacyjne, kompetencje liturgiczne

Key words: diocesan bishop, synodal declarations and decrees, particular Church, consultative competences, representative competences, liturgical competences